

SANAYİ COĞRAFYASI

Hafta 4: Sanayi Devrimi Öncesi Toplumsal Yapı ve Merkantalizm

Doç.Dr. Nuri YAVAN
Ankara Üniversitesi

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı
nuri.yavan@ankara.edu.tr

Dersin İçeriđi

- **Sanayi Toplumunun Dođuđu**
 - Pre-endüstriyel toplumlar
 - Endüstriyel toplumlar
 - Post-endüstriyel toplumlar
- **Merkantilizm**
 - Coğrafi keđifler
 - Rönesans
 - Reform
 - Aydınlanma

Ekonomik-Toplumsal Sistem

- **Pre-endüstriyel toplum** (avcı-toplayıcı, göçebe-bahçıvan ve tarımsal): *Tarım toplumu, ilkel toplum*
- **Endüstriyel toplum:** *Sanayi toplumu, Modern toplum*
- **Post-endüstriyel toplum:** *Hizmet toplumu, Bilgi, Enformasyon, Ağ toplumu veya post-modern toplum*

Resim 1.1

Avcı ve toplayıcı toplumda, avcılığı erkekler üstlenirdi.

Kaynak:
<http://www.usu.edu/>

Resim 1.2

Göçebe toplumlarda insanlar, büyük ölçüde hayvanlara bağlı yaşarlardı.

Kaynak:
<http://www.usu.edu/>

Resim 1.3

Tarım devrimi insanlığın kaderini değiştirmiştir.

Kaynak:
<http://www.usu.edu/>

TARIM
TOPLUMU

SANAYİ
TOPLUMU

BİLGİ
TOPLUMU

İtici Güç

Temel Fonksiyon

Tarım Toplumu:

Arazi

Emek

Sanayi Toplumu:

Makine

İşgücü

Bilgi Toplumu:

Bilgi

Beyingücü

Bell'e göre; Sanayi Toplumu, Sanayi Öncesi, ve Sanayi Sonrası Toplumun Karşılaştırılması

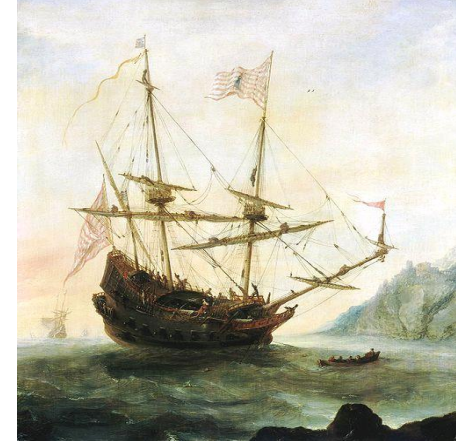
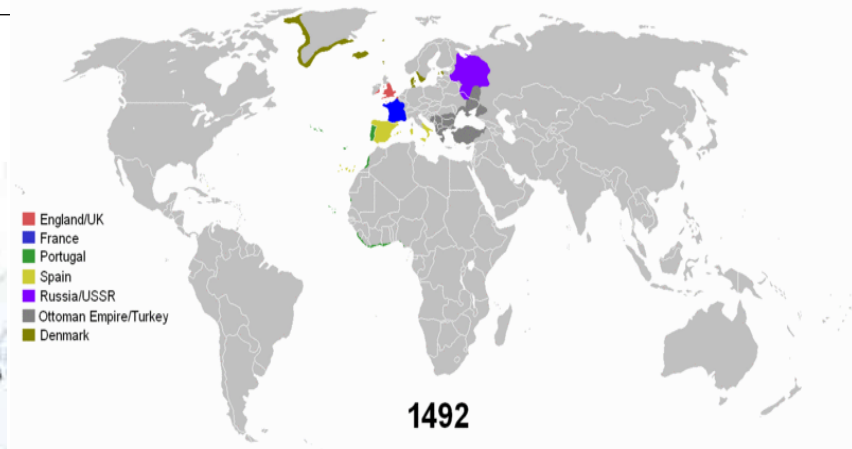
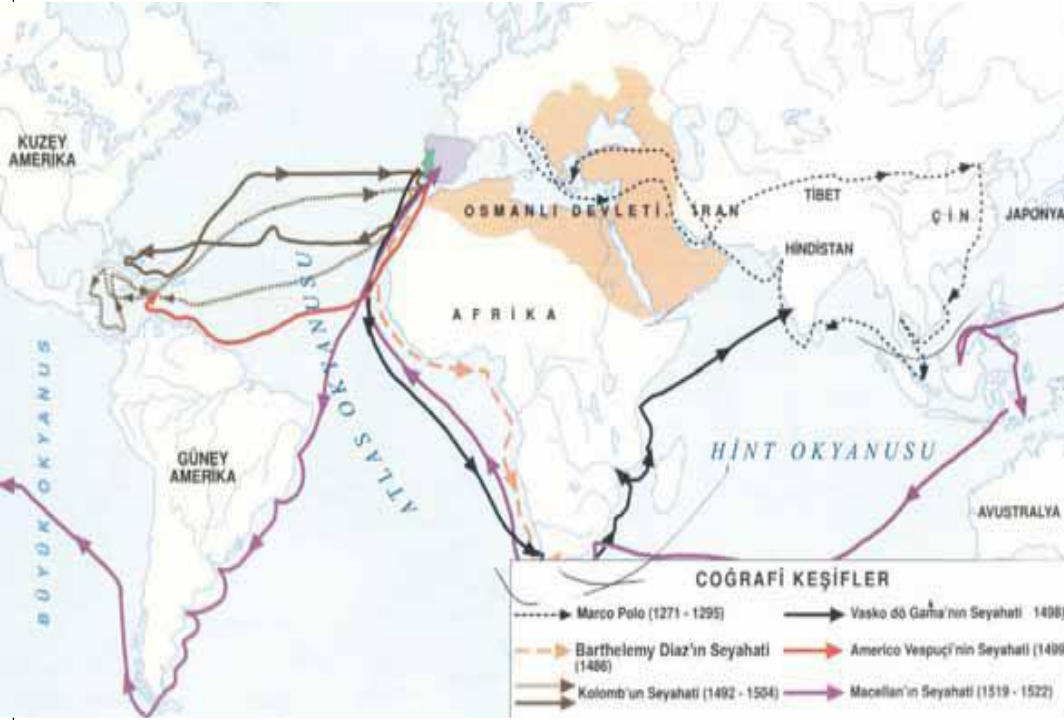
• Marx'ta Toplumsal Değişme:

Marx'a göre toplumlar bugüne kadar (Sanayi Devrimi toplumuna kadar) 4 değişik aşamadan geçerek son aşamaya yani komünist aşamaya geçecektir. Bunlar;

- 1-) İlkel Komünal Toplum
- 2-) Köleci Toplum
- 3-) Feodal Toplum
- 4-) Kapitalist Toplum
- 5-) Komünist Toplum

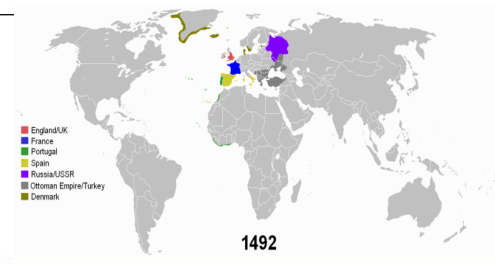
BOYUTLAR	Pre-endüstriyel Toplum	Endüstriyel Toplum	Post-endüstriyel Toplum
Üretim şekli	Doğal maddelerin işlenmesi	Fabrika	İşleme ve yen. iş. hizmetler
Ekonomik sektör	Birinci Tarım Madencilik Balıkçılık	İkinci Mal üretimi Dayanıklılık Dayanaksız	Üçüncü Transport Yararlılık
	Petrol ve gaz	Ağır sanayi	Dördüncü Ticaret Finans Sağlık Araştırma Rekreasyon Eğitim İdare
Dönüştürülen kaynak	Doğal güç, rüzgâr, su kaba insan ve hayvan	Yaratılan enerji, elektrik, yağ, gaz, kömür	Enformasyon, Bilgisayar, veri sistemleri
Stratejik kaynak	Ham madde	Mali kapital	Bilgi
Teknoloji	El sanatları	Makine teknolojisi	Entelektüel teknoloji
Temel nitelik	Artizan, çiftçi, el işçisi	Mühendis, yarı vasıflı	Bilim adamı ve profesyonel meslekler
Metodoloji	Sağ duyu, sınama yanılma	Ampirizm ve deneyim	Soyut teori modelleri & simülasyonlar & sistem analizleri
Zaman perspektifi	Geçmişe yönelik	Şu andaki tecrübelere yönelik	Geleceğe yönelik
Dizayn	Doğaya karşı oyun	Fabrikalaşmış doğaya karşı oyun	Kişiler arasında oyun
Eksen ilke	Gelenekçilik	Ekonomik büyüme	Teorik bilginin kodifi- kasyonu

Coğrafi keşifler

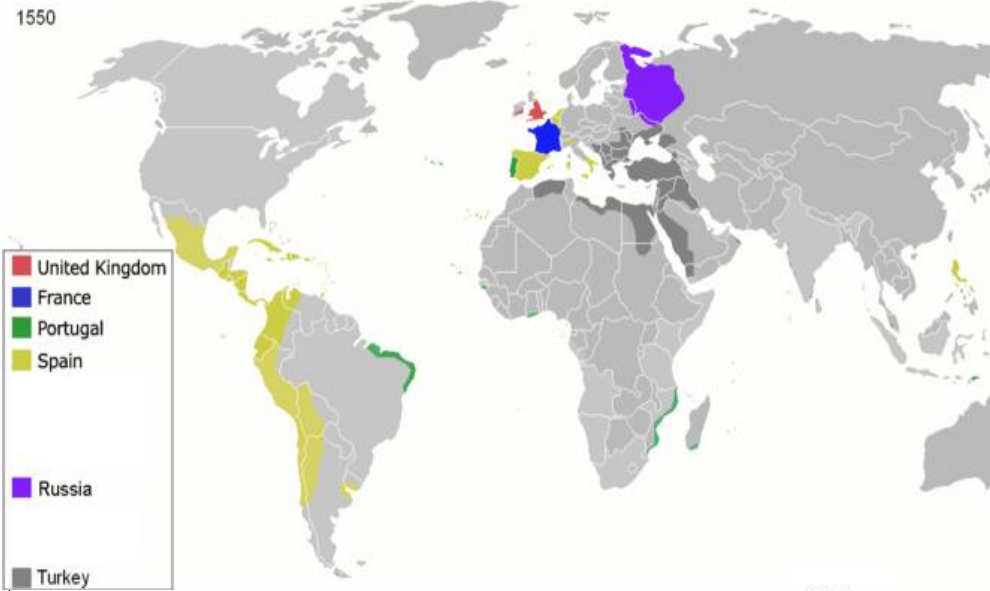

- 15. yüzyıl ve 16. yüzyıllarda Avrupalılar bilimsel bir merak, yeni ticaret yollarının ve yeni kıtaların bulunması amacıyla coğrafi keşifler yapmışlardır.
- Bu keşifler sayesinde Portekiz ve İspanyol denizcileri Afrika'yı dolaşarak Hindistan'a varmayı diğer taraftan da Amerika'yı bulmayı başardılar. Özellikle İspanyollar, Peru ve Meksika'nın altın ve gümüş kaynaklarına hakim olup, bu zenginlikleri Avrupa'ya taşıdılar.
- 16.yüzyılda İngiltere İmparatorluğu İspanya üzerindeki siyasi kontrolü sayesinde Amerika'dan taşınan kıymetli madenlerle ekonomik yönden oldukça güçlendi.

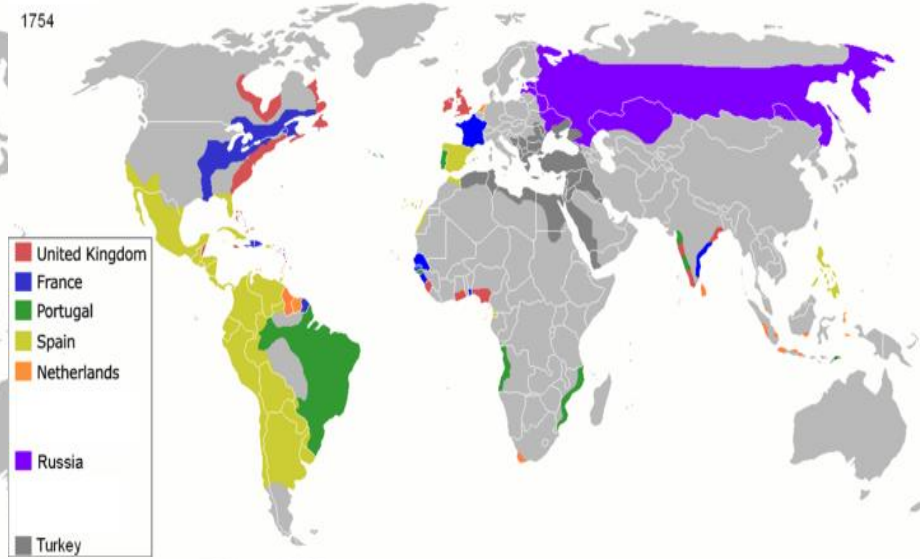
Coğrafi keşifler: Kolonyalizm ve Köle ticareti

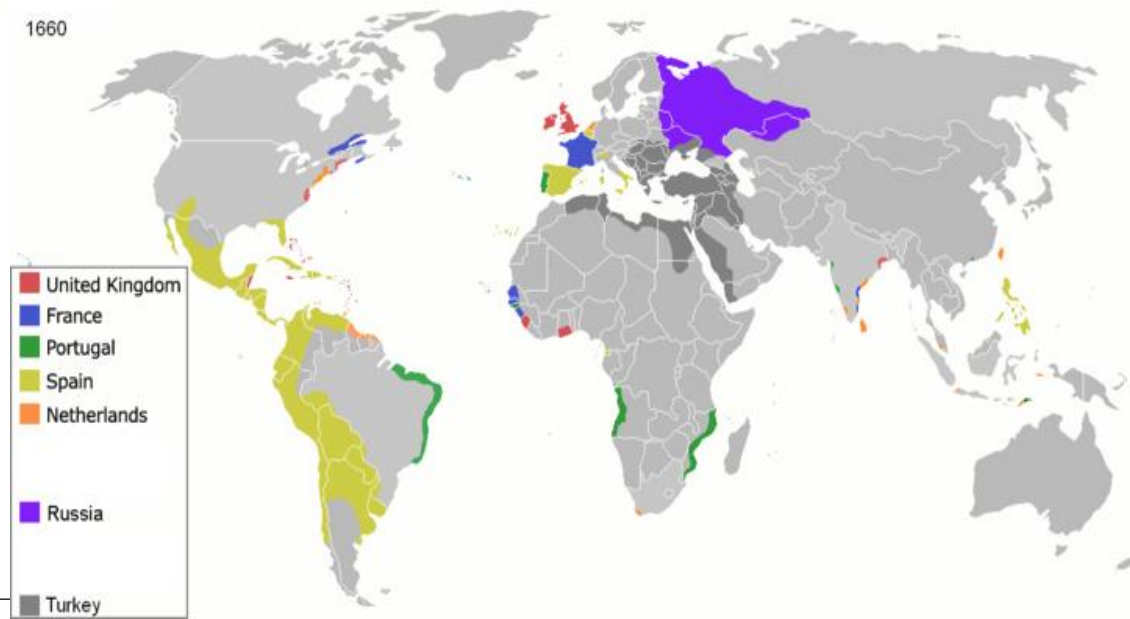
1550

1754

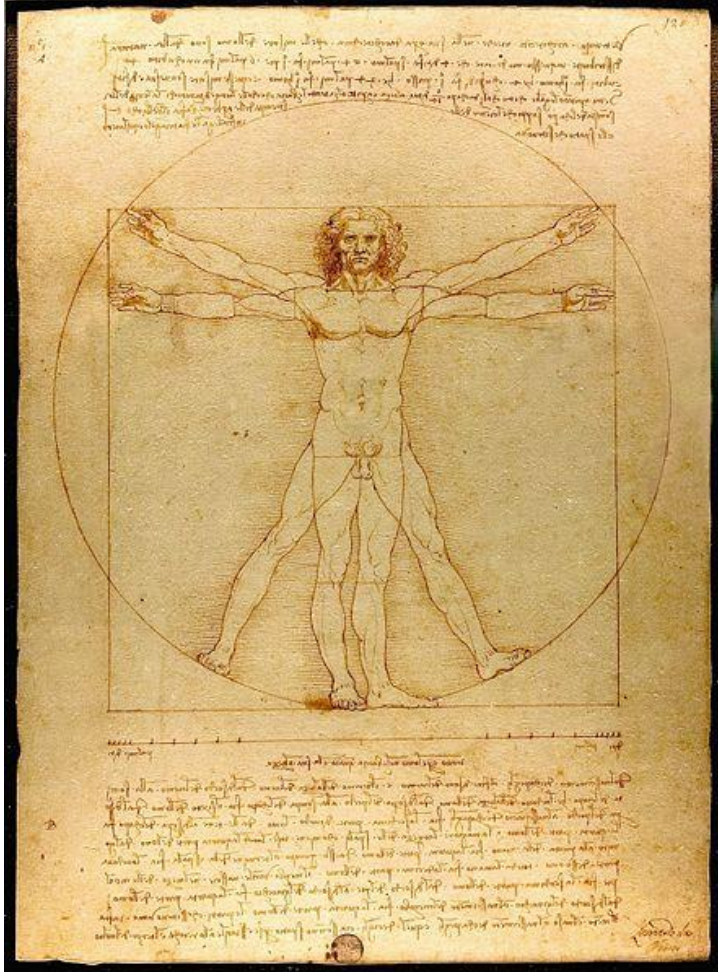
1660

ATLANTIC SLAVE TRADE 1650-1860

Rönesans

- 15. ve 16. yüzyılda Avrupa'da güzel sanatlar, edebiyat ve düşünce alanında meydana gelen yenilikler ve gelişmelere "Rönesans" denir.
- Rönesans ilk İtalya'da başlamış, daha sonra diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır.
- Avrupa'da düşüncenin önündeki engeller ortadan kalkmış, fen bilimleri ve pozitif düşünce gelişti (tıp, matematik, astronomi ve biyoloji alanında gelişmeler oldu).
- Tabiat olayları, güneş sistemi ve evren hakkında yeni bilgilere ulaşıldı bilim ve teknikteki gelişmeler hızlandı.
- Bu çağ uzun zamandır geriye düşmüş olan Avrupa'nın ticaret ve keşiflerle yükselişinin öncüsü olmuştur.

Reform

Martin Luther King

- 16. yüzyılda Hıristiyanlığın Katolik mezhebinde yapılan değişikliklere ve yeni düzenlemelere “Reform” denir.
- Reform hareketleri, Avrupa'yı siyasi yönden zarara uğratmıştır. Şarlken'in Osmanlı Devleti üzerine yapmayı planladığı Haçlı Seferi bölünmelerden dolayı gerçekleşmemiştir.
- Mezhep savaşları, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da ilerlemesini kolaylaştırmıştır.
- Rönesans ile birlikte, bilim ve sanat canlanmış, aydınlanma dönemi başlamıştır.
- Reform hareketleri ile birlikte, dinsel baskılardan kurtulunmuş, özgür düşünce (protestan düşünce) hakim konuma geçmiştir.

Aydınlanma Çağı

Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?

„Aufklärung ist der Ausgang des Menschen aus seiner selbst verschuldeten Unmündigkeit. Unmündigkeit ist das Unvermögen, sich seines Verstandes ohne Leitung eines andern zu bedienen. Selbst verschuldet ist diese Unmündigkeit, wenn die Ursache derselben nicht am Mangel des Verstandes, sondern der Entschliesung und des Muthes liegt, sich seiner ohne Leitung eines andern zu bedienen. Sapere aude! Habe Muth, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen! ist also der Wahlspruch der Aufklärung.

Faulheit und Feigheit sind die Ursachen, warum ein so großer Theil der Menschen, nachdem sie die Natur längst von fremder Leitung frei gesprochen (naturaliter majorenes), dennoch gerne Zeit Lebens unständig bleiben; und warum es Anderen so leicht wird, sich zu deren Vormündern aufzuwerfen. Es ist so bequem, unständig zu seyn. Habe ich ein Buch, das für mich Verstand hat, einen Seelsorger, der für mich Gewissen hat, einen Arzt, der für mich die Diät beurtheilt, u. s. w, so brauche ich mich ja nicht selbst zu bemühen.

ater Band.

Æ

Kant: Orijinal "Aydınlanma nedir?" yazısı

- Aydınlanma, 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan ve her konuda akla öncelik tanıyan düşünce sistemine "Aydınlanma", bu düşünce sisteminin etkisiyle bilim ve felsefede büyük gelişmelerin olduğu bu yeni döneme "Aydınlanma Çağı" denmiştir.
- Aydınlanma Çağı'nda "akıl kullanılması ile doğru bilgiye ulaşılabileceği" fikri temel alınmıştır.
- Bu dönemde Newton, Copernik (Kopernik); Galileo; Descartes, Voltaire, David Hume, Jean Jacques Rousseau, John Locke gibi bilim insanları ile Mozart, Bach (Bah) gibi besteciler önemli başarılar elde etti.
- Bilim, sanat, edebiyat, siyaset ve sosyal alanlarda önemli eserler verildi.
- Siyasi ve sosyal gelişmeler ABD'nin kurulmasında ve Fransız İhtilali'nin çıkmasında etkili oldu.
- Avrupa'da akılcı düşünce sistemi gelişmiştir.
- SONUÇ: Bilimsel ve teknolojik gelişmeler **Sanayi Devrimi'nin** temellerini oluşturdu.

Merkantilizm

- 1500 ile 1800 arasında Batı Avrupa ülkelerindeki iktisadi fikir ve uygulamalar Merkantilizm olarak adlandırılmıştır.
- Çağının ticaret burjuvazisinin çıkarlarını temsil eden merkantilizm, sanayi kapitalizminden önceki döneme adını vermiş, kapitalizmin ilk versiyonu olan **Ticari kapitalizm**'dir.
- Merkantilistlere göre zenginliğin temel kaynağı, o ülkenin sahip olduğu değerli madenlerin stoğu ve dış ticaretinin yapılabilmesinedir.
- Merkantalizmde, maddi değer kaynaklarının üretimi alanında değil, ihracat ve iç ticaretin düzenlenmesiyle paranın ve eşyanın dolanımı alanındaydı.
- Merkantalistler, Amerika'da altın ve gümüş madenlerinin bulunmasının ardından devletlerin esas zenginliklerinin değerli madenlerden meydana geldiğini savunmuş ve devletin ekonomiye müdahale etmesini ve korumacı bir politika izlemesi gerektiği vurgulamışlardır.

Osmanlıya Etkisi

- Osmanlıların elinde tuttuğu Baharat ve İpek yolu eski önemini kaybetti.
- Yeni keşfedilen yerlerden getirilen yeni tür bitkiler (tütün, pamuk ...) Avrupa'daki tarım kesimine yeni üretim kaynakları sağladı.
- İspanya'dan başlayıp Akdeniz çevresinde görülmekte gecikmeyen enflasyon Osmanlı ülkesine de olumsuz biçimde sıçradı.
- Bütün bunlar Osmanlı devletindeki ticari üstünlüğün Avrupa karşısında kaybedilmesine neden oldu.

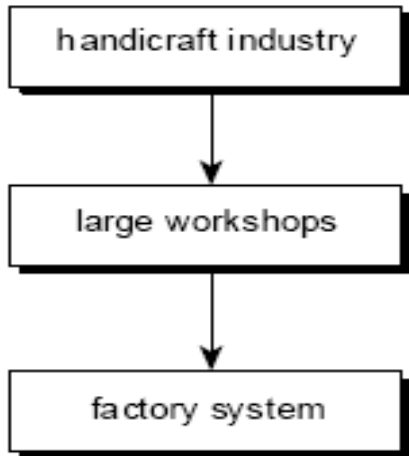
Sanayi Devri Öncesinde «Sanayi»

- 1750'den önce neredeyse tüm imalat sanayinde iki sistem-üretim biçimi vardı:
- **Ev tipi (kırsal) üretim/sanayi** (cottage industry)
- **Atölye üretimi/sanayi** (Çoğunlukla Kasabalarda) (Guild industry)
 - **Temel özelliği:** El emeği ve insan gücüne dayalı

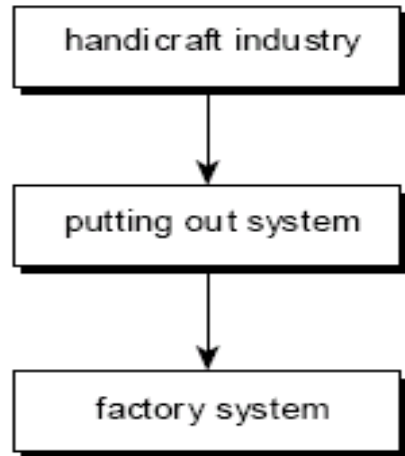
The Evolution of Industry

Two Stages of Development Models

Primitive Accumulation

Proto-Industrial

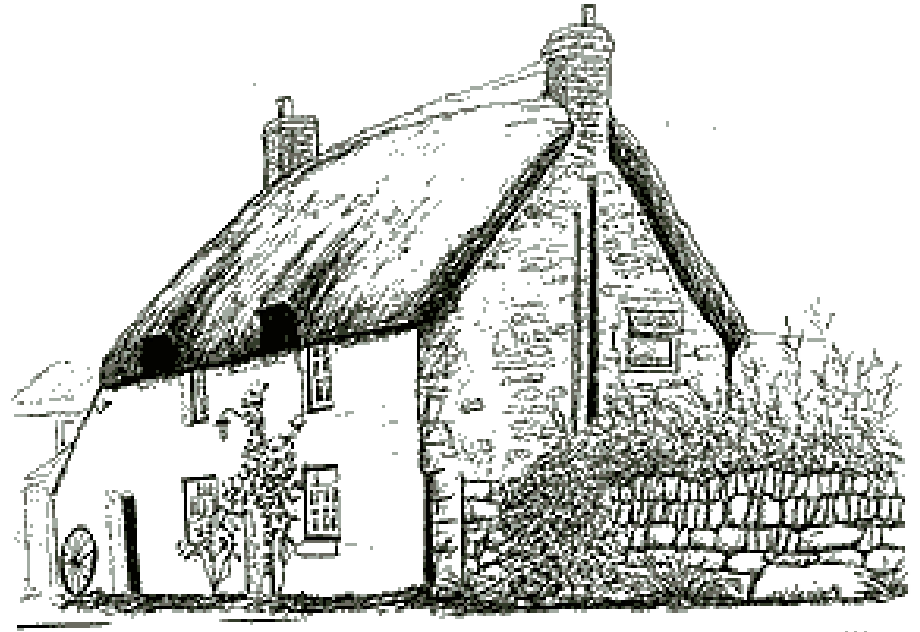
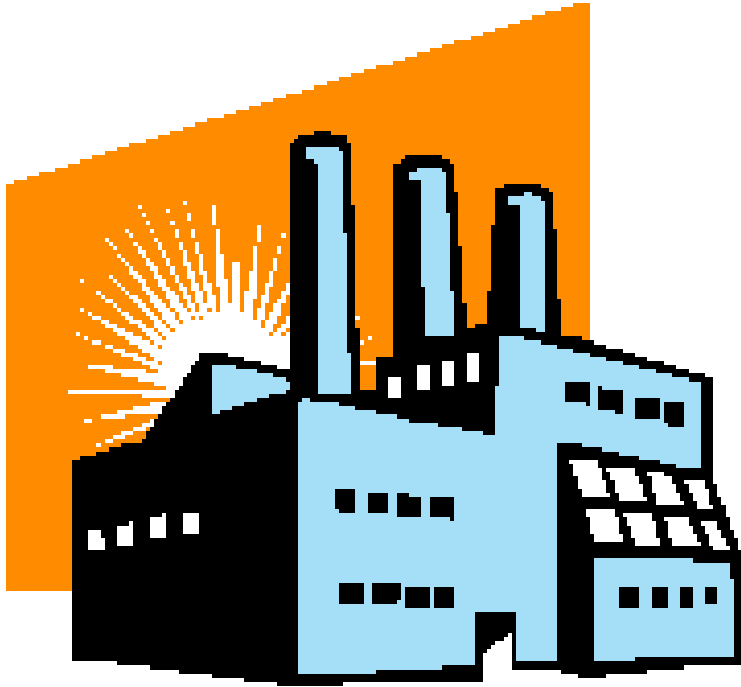
Source: Based on Berg 1985

- Ev tipi (kırsal) üretim/sanayi (cottage industry)
- Eve iş verme veya parça başına üretim sistemi (putting out system)
- Atölye üretimi (Çoğunlukla Kasabalarda)
- Fabrika sistemi –sanayi devrimi (sanayi kentlerinde)

Sanayi devrimi öncesi ve sonrası

Fabrika

vs. Atölye

Kişi başına GSYİH vs Sanayi istihdamı, 1801-2010

GDP per head vs share of industry in employment, 1801 to 2010

The vertical axis shows historical estimates of the share of industry in employment. The horizontal axis shows GDP per head after adjusting for inflation (figures are in 1990 international Geary–Khamis dollars.)

